

Отримано: 24 січня 2017 р.

Прорецензовано: 31 січня 2017 р.

Прийнято до друку: 11 лютого 2017 р.

Левицька С. О., Полохович М. Д. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні / С. О. Левицька, М. Д. Полохович // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острого: Вид-во НУ«ОА», березень 2017. – № 4(32). – С. 55–58.

УДК: УДК 330.341.1

JEL-класифікація: O16

Левицька Світлана Олексіївна,

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування

Полохович Михайло Дмитрович,

аспірант кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості процесу фінансування інноваційної діяльності. Розкрито правовий аспект формування джерел фінансування інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва. Відображено структуру джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні, наголошено на ролі альтернативних джерел фінансування інновацій у сучасних умовах функціонування економіки.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, фінансування, джерела фінансових ресурсів, венчурні фонди, інститути спільного інвестування.

Левицькая Светлана Алексеевна,

*доктор экономических наук, профессор кафедры учета и аудита
Национального университета водного хозяйства и природопользования*

Полохович Михаил Дмитриевич,

аспирант кафедры учета и аудита Национального университета водного хозяйства и природопользования

В статье рассмотрены особенности процесса финансирования инновационной деятельности. Раскрыто правовой аспект формирования источников финансирования инновационного развития субъектов предпринимательства. Отображена структура источников финансирования инновационной деятельности в Украине, отмечена роль альтернативных источников финансирования инноваций в современных условиях функционирования экономики.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, финансирование, источники финансовых ресурсов, венчурные фонды, институты совместного инвестирования.

Svetlana Levytska,

Doctor of Economics, Professor of Accounting and Auditing, National University of Water and Environmental Engineering

Mykhailo Polyuhovich,

Postgraduate Department of Accounting and Auditing, National University of Water and Environmental Engineering

The features of the financing of innovation are considered. It was also considered the legal aspect of formation of innovative sources of enterprises. It was analyzed sources of financing innovative activity in Ukraine. Emphasized at the roles of alternative energy sources in the modern conditions of the economy.

Key words: innovation, innovation process, financing, sources of financial resources, venture capital funds, collective investment institutions.

Постановка проблеми. На сьогодні інноваційний розвиток 2015 році інноваційною діяльністю займалося лише 17,3% із загальної кількості промислових підприємств із середньою кількістю працівників 50 осіб і більше. Більшість підприємств відчувають гостру потребу в капіталі для прискорення інноваційного процесу. Це потребує систематизації можливих джерел фінансування та вивчення можливостей їх залучення.

Активізація інвестиційної діяльності в державі, використання принципово нових прогресивних технологій, перехід до випуску високотехнологічної продукції обумовлюють переорієнтування діючих підприємств на інноваційний шлях розвитку, що потребує додаткового залучення коштів. Ефективна інноваційна діяльність стимулюватиме залучення в наукову сферу приватного та венчурного капіталу, а також формуватиме сталий економічний розвиток суб'єктів господарювання.

Проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Ось чому особливої актуальності набувають дослідження джерел формування фінансування інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств займалися провідні науковці, а саме: Л. Л. Антонюк, О. О. Єрмак, О. О. Лісниченко, О. А. Кирик, П. Н. Завлін, А. Г. Мендрул, П. П. Микитюк та інші.

Не зважаючи на наявні результати проведених досліджень із питань фінансування інноваційної діяльності, їх рівень залишається недостатнім, а структура – недосконалою, що й зумовило необхідність подальшого наукового розгляду.

Метою і завданням статті є дослідження джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні та виявлення їх ролі в системі фінансування інновацій підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств значною мірою залежить від повноти фінансування. Хоча і потенційних джерел отримання коштів є досить багато, найбільше труднощів під час здійснення інноваційної діяльності виникає через брак чи недостатність фінансування.

Виділяють такі принципи фінансування інноваційної діяльності:

- чітка цільова орієнтація на швидке й ефективно впровадження сучасних науково-технічних інновацій;
- різноманітність джерел фінансування;
- обґрунтованість та юридична захищеність методів акумуляції коштів;
- гнучкість системи фінансування всіх етапів життєвого циклу інновацій [5, с. 56].

Залежно від характеру інновацій та їх фінансової місткості, джерела фінансування інноваційного розвитку можуть бути різноманітними. Аналіз та систематизація літературних джерел дали можливість визначити джерела фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств (рис. 1).

Зважаючи на той факт, що інноваційна діяльність характеризується високим ступенем невизначеності й ризику, доцільно використовувати різноманітні джерела фінансування для досягнення їхньої ефективності та максимальної віддачі. У процесі формування фінансових активів та їх структури варто враховувати такі підходи [11]: консервативний (фінансування завдяки власному й довгостроковому позиковому капіталу, що забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства, однак призводить до зниження рентабельності власного капіталу); помірний (завдяки власному і довгостроковому позиковому капіталу фінансується постійна частина активів, а завдяки короткостроковому – змінна частина, що забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства та рентабельність власного капіталу); агресивний (фінансування завдяки власному й довгостроковому позиковому капіталу невеликої частки постійної частини, а решта – завдяки короткостроковому, що дозволяє забезпечити високу рентабельність власного капіталу).

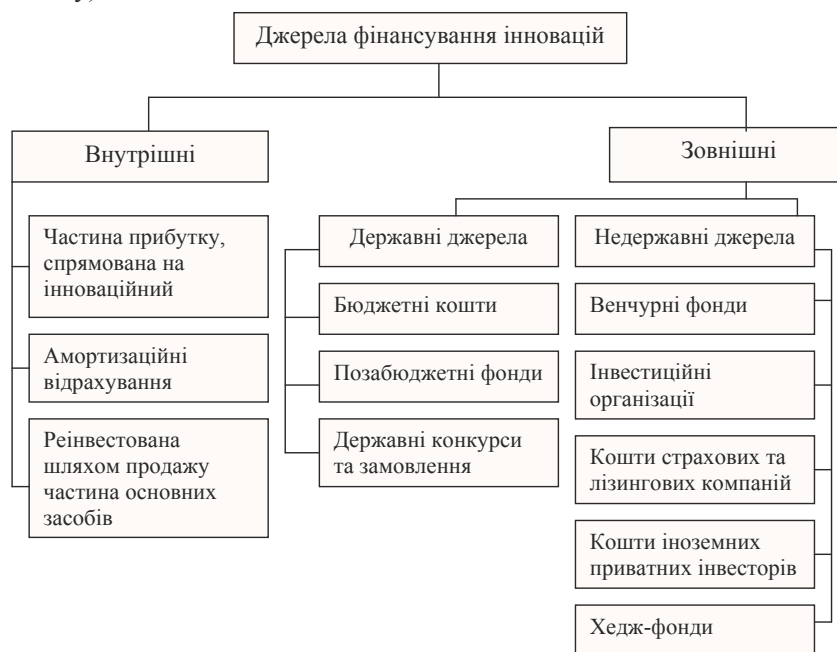

Рис. 1. Класифікація джерел фінансування інноваційної діяльності

Джерело: складено автором на основі [7; 8].

Вибір підходу до фінансування інновацій є визначальним у фінансовому менеджменті, оскільки вирішує дилему між рівнем ризику втрати ліквідності підприємства та рівнем рентабельності власного капіталу.

Джерела фінансування інноваційного розвитку в Україні визначаються та регламентуються вітчизняним законодавством (таблиця 1).

Таблиця 1

Законодавчо закріплена класифікація джерел фінансування інновацій в Україні

Закон України «Про інноваційну діяльність», ст. 18	Закон України «Про інвестиційну діяльність», ст. 10	Державна служба статистики
<ul style="list-style-type: none"> – кошти Державного бюджету України; – кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим; – власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; – власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; – кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; – інші джерела, не заборонені законодавством України. 	<ul style="list-style-type: none"> – власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо); – позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); – залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); – бюджетні інвестиційні асигнування; – безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян. 	<ul style="list-style-type: none"> – власні фінансові ресурси; – кошти державного бюджету; – кошти місцевих бюджетів; – кошти позабюджетних фондів; – кошти вітчизняних інвесторів; – кошти іноземних інвесторів; – кредити; – кошти з інших джерел.

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 2; 6].

Проаналізувавши дані таблиці 1, можемо зробити висновок про те, що функціональну роль на організацію фінансування інноваційної діяльності покладають насамперед на державу. Відповідно до ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», держава застосовує фінансово-кредитні та податкові важелі для створення економічно сприятливих умов із метою ефективного здійснення наукової і науково-технічної діяльності.

Одним із основних важелів є бюджетне фінансування. Бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності (крім видатків на оборону) здійснюється в розмірі не менше ніж 1,7 відсотка ВВП України шляхом базового та програмно-цільового фінансування [4].

В економічних умовах, що склалися на сьогодні в Україні, розраховувати на значне бюджетне фінансування інноваційної діяльності неможливо. Тому для більшості підприємств основним джерелом фінансування інноваційних проектів є власні кошти та іноземні інвестиції.

У таблиці 2 проаналізовано структуру джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2010–2015 рр., визначено частку фінансових ресурсів, які виділяла держава.

Таблиця 2

Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2010–2015 рр.

Джерела фінансування	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0
Зокрема за рахунок коштів				
Власних	59,3	72,9	85,0	97,2
Державного бюджету	1,1	0,3	4,5	0,6
Місцевих бюджетів	0,1	1,6	0,1	0,1
Позабюджетних фондів	0,0	0,0	0,4	0,0
Вітчизняних інвесторів	0,4	1,3	0,1	0,1
Іноземних інвесторів	30,0	13,1	1,8	1,2
Кредитів	7,8	6,6	7,3	0,7
Інших джерел	1,3	4,2	0,8	0,1

Джерело: складено автором за даними сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

З таблиці видно, що у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні стабільно переважали власні кошти, крім того їхня частка характеризувалася тенденцією до зростання – з 59,3% у 2010 р. до 97,2% у 2015 р. За результатами аналізу підтверджено, що участь держави у підтримці інноваційної діяльності є вкрай низькою. Це змушує підприємства використовувати інші джерела фінансових ресурсів із метою проведення інноваційної діяльності.

У розвинутих країнах одним із найбільш розповсюджених методів фінансового забезпечення інноваційної діяльності є залучення коштів сторонніх інвесторів, що, зокрема, здійснюється і через емісію акцій компанії [8].

Останнім часом в Україні активізувався такий тип фінансових інвесторів, як бізнес-ангели. Ними є заможні люди з багатим практичним досвідом у певній галузі економіки, які мають можливість і бажання, з різних причин, ризикнути частиною власних коштів. Українська асоціація бізнес-ангелів (UAngel) об'єднує підприємців та інвесторів на місцевому та міжнародному рівнях, а його головною ціллю є по-

шук проектів для спільного інвестування. Це зменшує ризики для кожного ангела та заодно підвищує шанси на успіх стартапу – завдяки спільному досвіду та знань ангелів.

Середній рівень вкладень українських бізнес-ангелів в вітчизняні інноваційні проекти вищий за аналогічний показник у Європі та США. Середній чек одного ангела в угоді складає в середньому 48 тис. дол., тоді, як бізнес-ангел у Європі інвестує в середньому 20 тис. дол., а в США – 25 тис. дол. Кожен третій вітчизняний бізнес-ангел «вклав» в технологічні компанії до півмільйона доларів за час своєї інвестиційної діяльності, вважаючи, що сильними боками українських інноваційних проектів є технологічна експертиза та вдала ідея [9].

Протягом останніх років члени UAngel вклали гроші в 87 проектів на загальну суму 7 млн дол. З червня 2014 р. асоціація збільшилася в три з половиною рази, і на цей момент об'єднує 35 інвесторів [9].

Поширеними в Україні також є венчурні фонди. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 року. Відповідно до ст. 3 Закону інститут спільного інвестування – це корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд. Інститут спільного інвестування здійснює діяльність із спільного інвестування – діяльність, що провадиться в інтересах учасників (учасника) інституту спільного інвестування та завдяки інституту спільного інвестування шляхом вкладення коштів спільного інвестування в активи інституту спільного інвестування [3].

В Україні венчурні фірми поки не виконують покладених на них функцій. За даними Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу кількість венчурних інститутів суспільного інвестування в період із третього кварталу 2010 р. по другий квартал 2016 р. зменшилася з 1031 до 978 організацій, тобто на 5,2%. У третьому кварталі 2016 р. кількість венчурних ІСІ зросла до 990 одиниць. Тоді вартість чистих активів венчурних ІСІ зростала, хоч і незначними темпами – з 145233,9 млн грн у третьому кварталі 2013 р. до 204040,7 млн грн у третьому кварталі 2016 р. (на 40,5%) [10].

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження встановлено, що для здійснення інноваційної діяльності необхідно використовувати різні джерела фінансування, оскільки кожне з них має свої переваги та недоліки. Однак вирішальну роль у джерелах фінансування інноваційної діяльності підприємств відіграють власні фінансові ресурси. Державна допомога має незначні за питомою вагою розміри, що негативно впливає на розвиток інновацій у нашій країні. На противагу державі, суттєве значення у фінансовому забезпеченні інноваційних процесів почали відігравати приватні іноземні інвестори та венчурні фонди. Не зважаючи на активізацію посередників на фінансовому ринку України, обсяг джерел фінансування інновацій залишається на низькому рівні.

Література:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 №1560-ХІІ (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
3. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 року №5080-VI (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 року №848-VIII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page4>.
5. Антонюк Л. Л. Інновації : теорія, механізм розробки та комерціалізації : підручник / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Єрмак О. О. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні / С. О. Єрмак, О. О. Лісніченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=4034>.
8. Кирик О. А. Джерела фінансування інноваційної діяльності авіакомпаній / О. А. Кирик // Сталій розвиток економіки. – Хмельницький, 2015. – № 1 (26). – С. 269–274.
9. Українська асоціація бізнес-ангелів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uangel.com.ua/#third>.
10. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/analituai/publ_ici_quart.html.
11. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало. – Суми : Університетська книга, 2009. – 488 с.